

ZAMONAVIY AVIATSIYA TEXNOLOGIYALARINING TERMINOLOGIYAGA TA'SIRI

Ra'no Ergashova Turayevna

Professor,

O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik

va mudofaa universitetining

Harbiy aviatsiya instituti

E-mail: ergashova-91@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-0542-434X

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy aviatsiya texnologiyalarining aviatsiya terminologiyasi rivojiga ko'rsatadigan ta'siri lingvistik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Aviatsiya sohasida raqamlashtirish, avtomatlashtirish, sun'iy intellekt, sun'iy yo'ldosh navigatsiyasi va uchuvchisiz havo apparatlarining jadal rivojlanishi yangi tushunchalarning paydo bo'lishiga hamda terminologik tizimning doimiy yangilanib borishiga olib kelmoqda. Maqolada texnologik taraqqiyot natijasida shakllangan yangi aviatsiya terminlari, mavjud terminlarning semantik va funksional o'zgarishlari hamda terminlarning yasash mexanizmlari yoritiladi. Ingliz tilidagi zamonaviy aviatsiya terminlari misolida texnologiya va terminologiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy asosda ochib beriladi.

Kalit so'zlar: *aviatsiya terminologiyasi, zamonaviy texnologiyalar, termin, texnologik taraqqiyot, professional til.*

Аннотация: В статье анализируется влияние современных авиационных технологий на развитие авиационной терминологии с лингвистической точки зрения. Активное внедрение цифровых технологий, автоматизации, искусственного интеллекта, спутниковых навигационных систем и беспилотных летательных аппаратов приводит к появлению новых

понятий и постоянному обновлению терминологической системы авиации. Рассматриваются новые авиационные термины, возникшие в результате технологического прогресса, а также семантические и функциональные изменения существующих терминов. На материале современных английских авиационных терминов раскрывается тесная взаимосвязь между развитием технологий и терминологией.

Ключевые слова: *авиационная терминология, современные технологии, термин, технологический прогресс, профессиональный язык.*

Annotation: This paper examines the impact of modern aviation technologies on the development of aviation terminology from a linguistic perspective. The rapid advancement of digitalization, automation, artificial intelligence, satellite navigation systems, and unmanned aerial vehicles has resulted in the emergence of new concepts and the continuous renewal of aviation terminology. The study analyzes newly formed aviation terms, semantic and functional changes in existing terminology, and the main mechanisms of term formation driven by technological progress. Examples from contemporary English aviation terminology demonstrate the close relationship between technological innovation and terminological development.

Keywords: *aviation terminology, modern technologies, term, technological development, professional language.*

Aviatsiya sohasi texnologik taraqqiyot eng tez va keng ko'lamda namoyon bo'layotgan professional sohalardan biri hisoblanadi. Samolyotlar konstruksiyasining takomillashuvi, raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi, navigatsiya va aloqa vositalarining modernizatsiyasi aviatsiya faoliyatining barcha bosqichlariga ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayon til tizimida, xususan aviatsiya terminologiyasida ham o'z aksini topadi. Chunki har qanday yangi texnologiya

yangi tushunchani yuzaga keltiradi va bu tushuncha tegishli termin bilan ifodalanishi zarur.

Zamonaviy tilshunoslikda terminologiya professional bilimlarni ifodalovchi, tizimlashtiruvchi va uzatuvchi maxsus leksik qatlam sifatida qaraladi (Hutchinson & Waters, 1987; Gotti, 2011). Aviatsiya terminologiyasi esa texnologik jarayonlarga bevosita bog'liq bo'lgan dinamik tizimdir. Uning tarkibi va mazmuni aviatsiya texnologiyalarining rivojlanish darajasi bilan chambarchas aloqada bo'ladi. Shu sababli zamonaviy aviatsiya texnologiyalarining terminologiyaga ta'sirini o'rganish lingvistik jihatdan muhim ilmiy masala hisoblanadi.

Zamonaviy aviatsiya texnologiyalarining joriy etilishi natijasida *fly-by-wire*, *glass cockpit*, *enhanced vision system*, *synthetic vision* kabi terminlar shakllandi. Ushbu terminlar mexanik boshqaruv tizimlaridan raqamli va vizual boshqaruv tizimlariga o'tish jarayonini ifodalaydi. Natijada aviatsiya terminologiyasi texnik jarayonlarni yanada aniq va ixcham ifodalash imkoniyatiga ega bo'ldi.

Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalari bilan bog'liq holda *decision support system*, *predictive maintenance*, *automated flight management*, *human-machine interface* kabi terminlar faol qo'llanila boshladi. Bu terminlar nafaqat texnik jarayonlarni, balki inson va texnologiya o'rtasidagi murakkab o'zaro munosabatlarni ham ifodalaydi. Bunday holat aviatsiya terminologiyasining kognitiv va funksional jihatdan murakkablashayotganini ko'rsatadi (Faber, 2012). Terminlarning shakllanishida qo'shma birliklar muhim rol o'ynaydi. Masalan, *flight management system*, *air traffic flow management*, *remote pilot station* kabi terminlar murakkab tushunchalarni aniq ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, qisqartmalar va akronimlar aviatsiya terminologiyasining ajralmas qismiga aylangan. *UAS* (*Unmanned Aircraft System*), *ADS-B* (*Automatic Dependent Surveillance-Broadcast*), *GNSS* (*Global Navigation Satellite System*) kabi terminlar professional muloqotda tezkorlik va aniqlikni ta'minlaydi (Pearson, 1998).

Zamonaviy aviatsiya texnologiyalari ayrim mavjud terminlarning funksional mazmunini ham o'zgartirmoqda. An'anaviy aviatsiyada *pilot* tushunchasi markaziy o'rinni egallagan bo'lsa, hozirgi kunda *remote operator*, *system supervisor*, *mission controller* kabi terminlar paydo bo'lib, boshqaruv jarayonining yangi modelini aks ettirmoqda. Bu terminologik tizimning moslashuvchanligi va rivojlanayotgan texnologiyalarga tezkor javob bera olish qobiliyatini ko'rsatadi (Temmerman, 2000).

Raqamli aloqa va axborot texnologiyalarining rivoji *data link communication*, *digital clearance*, *automated reporting* kabi terminlarning keng qo'llanilishiga olib keldi. Ushbu terminlar aviatsiya muloqotining yangi shakllarini ifodalaydi va an'anaviy ovozli aloqa tizimlarini qisman to'ldirib bormoqda. Bu esa aviatsiya terminologiyasining funksional imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi (Rogers, 2007).

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy aviatsiya texnologiyalarining rivoji aviatsiya terminologiyasiga bevosita va tizimli ta'sir ko'rsatmoqda. Texnologik taraqqiyot yangi terminlarning paydo bo'lishiga, mavjud terminlarning semantik va funksional jihatdan kengayishiga sabab bo'lmoqda. Natijada aviatsiya terminologiyasi doimiy yangilanib borayotgan, dinamik va moslashuvchan leksik tizim sifatida shakllanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bowker, L. (2015). Terminology systems and standards. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
2. Faber, P. (2012). A cognitive linguistics view of terminology and specialized language. Berlin: De Gruyter Mouton.
3. Gotti, M. (2011). Investigating specialized discourse. Bern: Peter Lang.

4. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for specific purposes: A learning-centred approach. Cambridge: Cambridge University Press.

5. Pearson, J. (1998). Terms in context. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

6. Rogers, M. (2007). Lexical chains in technical translation. Amsterdam: Rodopi.

7. Temmerman, R. (2000). Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

